

Boekbesprekingen

Onder redactie van Dr. Jaap Willems: *Wetenschapsvoorlichting*. 156 pag. Drukkerij Elinkwijk B.V., Utrecht 1979.

Dit boekje bestaat uit een aantal artikelen welke zijn gebundeld ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het perscentrum van de Rijksuniversiteit te Utrecht op 1 mei 1979. De draad die door deze bundel loopt is de problematiek van de wetenschapsvoorlichting.

In het midden van de jaren zeventig is dit terrein van voorlichting in een spanningsveld terechtgekomen. Reden is de enorme hoeveelheid wetenschappelijke informatie die bijna dagelijks in de pers, in bulletins en in andere media verschijnt. Daardoor ontstaat er voor de wetenschapsvoorlichter een complexe situatie en rijzen er bij hem vragen zoals: 'Ben ik vooral een doorgeefluik?' 'Heb ik een eigen verantwoordelijkheid voor die informatie?' 'Behoor ik mij bezig te houden met het populariseren van wetenschap?' 'Wat is mijn centrale doelstelling en wat wil ik bereiken?'

Daarbij speelt dan ook een rol de kwaliteitsbewaking van die informatie. Eén van de auteurs wijst op het volgende dilemma: 'Als de wetenschapsvoorlichter vertrouwensman wil zijn tussen twee verschillende werelden (het publiek en de wetenschapsbeoefenaren) dan dient hij naar beide zijden vertrouwen te verdienen. De verantwoordelijkheid jegens het publiek vereist, dat wetenschappelijke informatie wordt vereenvoudigd. De verantwoordelijkheid jegens de wetenschap vereist, dat de boodschap minimaal recht doet wederen aan de fundamentele inhoud van het onderzoek.'

Tussen deze twee velden kan spanning ontstaan, b.v. omdat de wetenschappelijke taal een andere is dan het dagelijks gebruikte Nederlands of omdat een wetenschapper per definitie geen pasklare antwoorden kan geven.

In dit boekje worden tal van vragen gesteld en maar weinig beantwoord. Dat is kennelijk ook niet de opzet van de samenstellers geweest. Men heeft bouwstenen willen aandragen voor het fundament van wetenschapsvoorlichting (in al zijn facetten). Daar zijn de samenstellers goed in geslaagd. Het boekje is goed leesbaar en vooral bestemd voor diegenen die zich interesseren voor deze problematiek.

M. A. J. Eijkman

A. W. van den Ban: *Inleiding tot de Voorlichtingskunde*. 292 pag. 4e, herziene druk. Boom, Meppel en Amsterdam 1979. Prijs f 36,25.

Vijf jaar na het verschijnen van de eerste

druk van dit boek, is een vierde, geheel herziene uitgave van dit standaardwerk voor voorlichters noodzakelijk gebleken. Belangrijkste reden is de snelle ontwikkeling van de voorlichtingskunde, een wetenschap die zich volgens de auteur bezig houdt met de strategische vragen welke samenhangen met het proces van voorlichting.

Hoewel de grondgedachten, van waaruit dit leerboek is opgezet, dezelfde zijn gebleven, is het voor meer dan de helft herschreven. Hoofdstuk 2, Voorlichting en Voorlichtingskunde, is daarvan een goed voorbeeld. Opvallend is in dit hoofdstuk de nieuwe definitie van het begrip Voorlichting. Werd b.v. in 1974 onder dit begrip verstaan: 'Opzettelijke hulp bij besluitvorming door middel van communicatie', nu luidt de definitie: 'Bewust gegeven hulp bij menings- en besluitvorming door middel van communicatie'. De motieven voor deze nieuwe opvatting worden echter niet gegeven. Uit een mondelinge toelichting, die door de auteur aan recensent werden verstrekt, blijken de redenen. Op een aantal terreinen van voorlichting, zoals b.v. bij informatieverstrekking, spelen factoren, zoals openbaarmaking, verklaring en toelichting van het overheidsbeleid of van beleidsvoornemens een grote rol. Meningsvorming van de burgers staat hierbij op de voorgrond. Een definitie van voorlichting waarin vooral besluitvorming wordt genoemd, is daarom te beperkt. Het woord 'opzettelijk' is vervangen door 'bewust', omdat het eerste begrip misverstanden oproep door de betekenis van richtlijn die men eraan hechtte.

Voorts wordt in hoofdstuk 2 een nieuwe paragraaf gewijd aan het karakter van de Voorlichtingskunde als wetenschap en de samenhangen met andere wetenschappen. Voorlichtingskunde is in de ogen van de auteur een toegepaste en decisie-gerichte wetenschap (terminologie van Zwart) die gebruik maakt van de resultaten van een groot aantal andere sociale wetenschappen. Toegepast omdat men verworven kennis uit b.v. de communicatie-wetenschappen, psychologie en sociologie toepast. Decisie-gericht omdat men onderzoek dient te verrichten over het op gang zijnde voorlichtingsproces.

Ook hoofdstuk 6 is voor een deel herschreven. Zo wordt onder meer een modernere visie op de werking van massamedia besproken. Immers over de functies van massamedia in onze samenleving en de rol die zij spelen bij de verandering van de maatschappij is de laatste jaren meer bekend geworden. Deed in 1960 nog de mening opgeld – vooral onder invloed van de publicaties van de Amerikaan Klapper – dat het effect van massamedia beperkt was, tegenwoordig begint men, vooral in veranderingsprocessen, aan massamedia weer een

grotere rol toe te kennen. Met name op het gebied van de kennisoverdracht en de meningsvorming en -verandering vervullen de massamedia een belangrijke functie. Het voert in het kader van deze bespreking te ver om uitgebreid in te gaan op de wijzigingen in deze nieuwe editie. Duidelijk is dat ook dit boek weer een hoeveelheid 'nieuwe leesstof voor voorlichters' verschaft.

Tot slot een aantal kleine opmerkingen. Hoofdstuk 2.6. – 'De plaats van voorlichtingsorganisatie in het proces van de verspreiding van wetenschappelijke kennis' – is moeilijk te lezen. Misschien wel omdat er zoveel informatie in staat. Onderwerpen zoals de verspreiding van wetenschappelijke kennis (wat ook ter sprake komt in paragraaf 5.4.3.), de toepassing daarvan, de theoretische modellen die hierbij worden gebruikt, de verschillende strategieën die nodig zijn om met cliënten te werken, de problematiek van voorlichtingsorganisatie, etc. zijn zoveel omvattend, dat ieder onderwerp best in een aparte paragraaf zou kunnen worden besproken. Nu is dikwijls veel voorkennis noodzakelijk om te begrijpen wat de auteur bedoelt. Naar mijn oordeel is paragraaf 5.2. – 'Elementen van communicatieprocessen' – te weinig uitgediept. Als de auteur aan communicatie zoveel belang hecht (en dat blijkt uit de definitie) dan zou hij (in een leerboek) veel uitgebreider moeten ingaan op de pragmatische aspecten van de menselijke communicatie. Elk gedrag van mensen in nabijheid van elkaar heeft een communicatieve betekenis en is als zodanig bepalend voor de verdere relatie tussen mensen. Juist voorlichters behoren zich dat voortdurend te realiseren.

Voor ik deze bespreking afsluit, wil ik vaststellen dat voor iedereen die zich actief met voorlichting bezighoudt, dit boek een 'must' is en het wordt daarom van harte aanbevolen.

M. A. J. Eijkman

Onder redactie van Prof. Dr. W. Ketterl: *Deutscher Zahnärztekalendar 1980*. 39e jaargang, 333 pag., 126 afb. Carl Hanser Verlag, München, Wenen 1980. Prijs 42,— DM.

De zojuist uitgekomen 39e jaargang van de Deutsche Zahnärztekalendar is weer in het langzamerhand traditionele roodbruine jasje gestoken en heeft hetzelfde handzame formaat van zijn voorgangers. Alleen is het aantal bladzijden, vergeleken met 1979, met een dertigtal verminderd en ook het aantal afbeeldingen is niet onaanzienlijk geslonken: 126 tegen 203. Toeval of bewuste versoering? Maar de opzet is gelijk gebleven en daar zijn de samenstellers

ook in geslaagd, nl. om de tandartsen op een breed front nuttige informatie te verschaffen, speciaal op gebieden die tegenwoordig bijzondere aandacht krijgen, ook maatschappelijk. Zo komt al in het eerste hoofdstuk de ook in Nederlandse tandheelkundige kring bekende onderzoeker Prof. Dr. W. Naujoks van de universiteit te Würzburg aan het woord met een bijdrage: 'Die Diskussion um die Fluoride', om te betogen, dat ook in Duitsland het probleem van de drinkwaterfluoridering wetenschappelijk sedert lang als opgelost wordt beschouwd, maar politiek nog geenszins. Ook daar verzet zich blijkbaar een kleine, maar luidruchtige minderheid tegen de invoering van een heilzame en onschadelijke maatregel van volksgezondheid, zoals tegenwoordig zo vaak door deskundigen voorbereide overheidsmaatregelen door actieve tegenstand van 'verontruste jongeren' en andere maatschappijvijandige en fanatieke, maar van elke nuchtere kennis van zaken gespeende, groeperingen worden bemoeilijkt, zo niet volkomen getorpedeerd.

Andere belangwekkende onderwerpen, die in het boekje aan de orde komen, zijn: profylaxe van parodontale aandoeningen, uitvoering van een gingivatransplantaat, toepassing van indices in de parodontologie, nieuwe soorten amalgaam, integratie van de behandeling van kinderen in de algemene praktijk, vooruitzichten van de gebruikmaking van hulpkrachten, klinische aspecten bij de vervaardiging van totale prothesen, wettelijke aansprakelijkheid van mondheilkundige specialisten, om maar een aantal te noemen.

In het jaarlijks terugkerende hoofdstuk met een korte historische beschrijving van een tand- en mondheilkundige universiteitskliniek is ditmaal Göttingen aan de beurt. De eerste opzet tot de inrichting van een tandheilkundige opleiding in die stad is te danken aan één van die onvermoeibaar enthousiaste pioniers, welke in het laatste kwart van de vorige en in het eerste kwart van deze eeuw zoveel hebben gedaan, waarvoor de beroepsgenoten van thans hun nóg dank verschuldigd zijn. Het was Karl Heitmüller, tandarts en D.D.S. te Göttingen. Na de weigering van het ministerie om een 'staatliches Institut' in deze universiteitsstad op te richten, voorzag deze vooruitstrevende man, te vergelijken met onze Dentz, in 1893 dan maar zelf hierin door middel van een geïmproviseerde aanbouw aan zijn woning, waarvoor hij uit eigen middelen 7.000 Mark betaalde. Deze schuur, welker inrichting van ongeveer gelijke orde was als die van het huis aan de Neude te Utrecht in die jaren, mocht zich natuurlijk niet met de naam 'Universitäts-Poliklinik' sieren: men moest er genoegen mee nemen dat zij als 'Poliklinisches Institut des Lehrers der Zahnheilkunde Dr. chir. dent. Heitmüller' werd aangeduid.

Ondanks de geringe kansen die het onderwijs in deze volkomen ontoereikende ruimten kreeg, werd aan Heitmüller in 1908 het predikaat 'Professor' verleend, welke promotie hem inspireerde tot het inrichten van een 'gehoorzaal' in zijn woning en het aanstellen (wederom uit eigen middelen) van twee assistenten ten behoeve van 40 studenten. Veel voldoening van deze reorganisatie oogstte hij blijkbaar niet want in 1910 gaf hij de brui aan zijn professoraat en vertrok naar Dresden om daar een praktijk op te bouwen. Zijn 'Institut' werd door de staat gehuurd. Later is Heitmüller toch weer in Göttingen teruggekeerd. Klaarblijkelijk trok zijn schepping van jaren her hem te sterk, want in het wintersemester 1920-1921 nam hij de leiding van het instituut ad interim op zich. De Faculteit der Geneeskunde verleende hem in 1921 zelfs het eredoctoraat in de tandheilkunde, een promotie die sindsdien niet meer aan de universiteit van Göttingen is voorgekomen. Heitmüller stierf in 1951, men mag aannemen op gezegende leeftijd.

Inmiddels was er kort na de Eerste Wereldoorlog schot in de zaak gekomen en werden verschillende wensen vervuld, zij het mondjesmaat. Er werd een 'staatliches Institut' neergezet, waarvan tijdens de bouw al kwam vast te staan dat het te klein zou worden. De leiding berustte van 1921-1924 bij de legendarische Hermann Euler (1878-1961), 'dessen Lebenserinnerungen jeder Zahnarzt lesen sollte'. Euler was aanvankelijk tot psychiater opgeleid, maar besloot in begin van deze eeuw in Heidelberg, onder leiding van Gottlieb Port en Hermann Peckert, tandheilkunde te gaan studeren: een vruchtbaar besluit. Overigens was zijn ambitie tot de vervulling van de eervolle post te Göttingen aanvankelijk niet groot: de dekaan moest naar zijn zeggen wel een beetje speculeren op zijn liefde voor de natuur en daartoe nam hij hem mee 'bis auf halbe Höhe des Hainberges, von dem aus man einen einzig schönen Blick auf die Stadt und das weite land hatte. Das wirkte.'

De afdeling Conserverende tandheilkunde kwam door zijn toedoen onder leiding te staan van Hans-Hermann Rebel, die ook Eulers opvolger als directeur van de kliniek werd, toen deze in 1924 in Breslau werd beroepen. Rebel op zijn beurt werd in 1947 afgelost door Wilhelm Meyer, leerling en assistent van Euler. Allemaal beroemde namen dus en iedere oudere collega zal zich het klassieke 'Lehrbuch der Zahnheilkunde' van Port en Euler stellig herinneren, zo hij er al niet daadwerkelijk uit gestudeerd heeft.

Met de ruimtelijke voorzieningen was het echter nog lang slecht gesteld. Pas in 1957 verhuisde men naar een voormalige oogheilkundige kliniek (nog steeds onder leiding van Wilhelm Meyer die eerst in 1968 met emeritaat ging). Ook dit gebouw vol-

deed al spoedig niet meer aan te stellen eisen. Tussen 1970 en 1976 werd echter een indrukwekkende centrale kliniek gebouwd, waar de 'Klinik und Poliklinik für Zahn-, Mund- und Kieferkrankheiten', sinds haar opening, op 8 maart 1977, een belangrijk deel van uitmaakt. Directeur is thans Prof. Dr. Th. Kirsch, kaakchirurg.

Tot zover de geschiedenis van de tandheilkundige opleiding in Göttingen. Referent kon de verleiding tot een korte weergave ervan niet weerstaan, omdat eruit blijkt dat ook in de destijds tandheilkundig hoger aangeslagen landen, zoals Duitsland (waar ook veel Nederlanders voor hun studie naar toe togen) de tandheilkundige opleidingsmogelijkheden in diverse universiteitssteden niet zo heel veel beter waren dan in Nederland.

Wat overigens de Deutscher Zahnärztekalender betreft, verder is er weer de vele bladzijden beslaande lijst van 'Spezielle Arzneimittel des Zahnarztes', zomede de traditionele katern met allerhande wetenswaardigheden over tandheilkundige verzorging in ziekenfondsverband e.d., die meer in het bijzonder Duitse lezers aangaan.

Al met al dus veel informatie in klein bestek. Het wekt altijd weer bewondering dat men kans ziet naast het vele dat in de diverse vaktijdschriften wordt geboden, periodiek zulk een uitgave tot stand te brengen. Een sympathiek aandoend streven dat van samenstellers en uitgever elk jaar weer een grote inzet vraagt. Ondanks het bestaande grote aanbod aan schriftelijke informatie voorziet dit boekje, de toch niet laag te noemen prijs ten spijt, blijkbaar steeds weer in een behoefte.

J.B. Visser

D. de Wied, W. de Jong, F. P. Nijkamp e.a.: *Farmacologie II: Speciële farmacologie*. 378 pag., 47 afb., 8 tab. Wetenschappelijke Uitgeverij Bunge, Utrecht 1979. Prijs f 75,—.

Dit boek is het tweede deel van het leerboek *Farmacologie*, de speciële *Farmacologie*, en is gebaseerd op de colleges *Farmacologie*, zoals die door de Utrechtse farmacologen is gedoceerd voor studenten in de Geneeskunde.

De auteurs besteden in de eerste plaats aandacht aan de praktische farmacotherapie, waarbij aspecten als ongewenste effecten, toxiciteit en interacties een ruime plaats krijgen toebedeeld. Van alle (groepen van) farmaci wordt kort het werkingsmechanisme weergegeven (voor zover bekend), evenals de kinetiek. Van alle farmaci worden de voornaamste (in Nederland toegepaste) vertegenwoordigers genoemd. Het boek is in de eerste plaats be-

stemd voor medische studenten in de doctoraalfase, maar is ook zeer goed bruikbaar in de klinische fase van de studie. Hoewel niet toegespitst op de farmacotherapie voor de tandheelkunde zal ook de (toekomstige) tandarts nuttige informatie uit dit leerboek kunnen halen b.v. waar het farmaca betreft die in de tandheelkunde worden toegepast en interacties van andere farmaca hiermee.

Punt van kritiek: aanduidingen zijn soms verouderd of op buitenlandse leest geschoeid, b.v. 'tranquillizers' in plaats van het betere 'anxiolytische sedativa'.

R. S. Leeuwijn

Onder redactie van G. J. H. den Ottolander: *Hemostase en trombose: diagnostiek en kliniek*. 244 pag. Wetenschappelijke Uitgeverij Bunge, Utrecht 1979. Prijs f 55,—.

Enkele jaren geleden is in Nederland een werkgroep 'Thrombose- en Hemostaseonderzoek' opgericht waarin grote centra, welke zich met de arteriële en veneuze trombose bezighouden, zijn verenigd. Een aantal leden uit deze groep heeft een boekje samengesteld, waarin ook voor niet-stollingspecialisten een overzicht wordt gegeven van de theoretische achtergronden van hemostase en trombose en waarin tevens klinische symptomen en therapie worden behandeld van hemorragische diathesen.

Zo zijn er hoofdstukken over de fysiologie van de hemostase, het bloedstollingsmechanisme, fibrinolyse, trombocyttaire ziekten, erfelijke en verworven stollingsfactordeficiënties etc.

Zeker het terrein van de bloedstolling wordt vaak beschouwd als een moeilijk en voor niet-specialisten niet toegankelijk terrein. De aantrekkelijkheid van dit boekje is o.a. dat het geschreven is voor een brede kring van lezers; het is dan ook van nut voor de geïnteresseerde tandarts. Hij zal er veel van zijn gading in kunnen vinden.

Anderzijds is het jammer dat over een aantal onderwerpen te weinig klinische informatie wordt gegeven. Zo zal met name de tandarts (-specialist) tevergeefs zoeken naar een beleid bij patiënten die antistollingstherapie ondergaan en bij wie een operatieve handeling moet plaatsvinden.

Wellicht kan in een volgende uitgave juist aan klinische aanknopingspunten meer aandacht worden besteed.

W. A. M. van der Kwast

P. Schärer, J. Stub en U. Belsler: *Schwerpunkte der modernen kronen- und brückenprothetischen Behandlung*. 164 pag., 177 afb. Buch- und Zeitschriften-Verlag 'Die

Quintessenz', Berlin, Chicago, Rio de Janeiro, Tokyo 1979. Prijs DM 89,—.

In de laatste jaren hebben zich in de restauratieve tandheelkunde belangrijke ontwikkelingen voorgedaan. Het zijn niet zozeer de verbeterde preparatie-technieken of de nauwkeurigere afdrukmaterialen geweest die het beeld van de tandheelkunde hebben veranderd. Veeleer hebben de erkenning van het belang van goede preventie, de toegenomen betekenis van de parodontologie en de orthodontie alsmede de ontwikkeling van nieuwe inzichten op het gebied van occlusie en articulatie ertoe bijgedragen, dat de restauratieve behandeling zich meer en meer heeft ontwikkeld naar de totale behandeling van de patiënt.

Handelen de meeste handboeken over technieken en methoden in de behandeling, het onderhavige boek is gericht op de aanpak en de behandelingsprocedure van het eerste bezoek van de patiënt tot de nazorg van de behandelingsresultaten.

In feite geeft het boek de procedure weer, zoals die systematisch wordt doorgevoerd bij de assistentenopleiding in de kliniek voor Kronen en Bruggen van Peter Schärer van de universiteit te Zürich. Twaalf medewerkers hebben ieder een hoofdstuk voor hun rekening genomen.

Zo worden na het hoofdstuk over anamnese, onderzoek en behandelingsplan, aparte hoofdstukken gewijd aan parodontale en orthodontische voorbehandeling en aan de specifieke parodontologische problematiek bij kronen en bruggen. Besproken worden o.a. de materiaalkeus, het belang van de randaansluiting, de plaats van de outline in relatie tot de gingiva en de vormgeving van kronen in het occlusale gebied, het cervicale en het interproximale gebied. Deze vormgeving dient een functioneel vormherstel op te leveren, waarbij een fysiologische stimulering van de gingiva door tong, wangen en lippen wordt bevorderd, en voedselimpactie en plaque-accumulatie worden tegengegaan. Voorts worden furcatieproblemen behandeld en hun mogelijkheid tot behandeling door middel van amputatie, separatie en hemi-sectie.

Door het gehele boek wordt telkens, zij het bondig, ingegaan op indicaties en contra-indicaties, op voor- en nadelen van methoden en technieken. De stof wordt gepresenteerd in een soort telegramstijl, waarbij soms niet aan de indruk van een kale opsomming kan worden ontkomen. Daarbij wordt echter elk onderwerp rijkelijk gedocumenteerd met verwijzingen naar literatuur die de laatste 15 jaar werd gepubliceerd.

Al met al heeft dit boek het karakter van een soort compendium, dat niet is bedoeld voor de lezer die is geïnteresseerd in gedetailleerde informatie over het klinisch handelen. Wél voor de lezer die, daarmee behoorlijk bekend, wil weten tot welke be-

handelingsaanpak de ontwikkelingen van de laatste 15 jaar hebben geleid.

A. E. Bosman

Dr. I. van der Waal: *Orale Pathologie aan de Vrije Universiteit, iets bijzonders? Rede*, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Pathologie van de Mondholte aan de Faculteit der Geneeskunde van de Vrije Universiteit te Amsterdam op 14 december 1979.

De Pathologie van de Mondholte is een vakgebied waarin in Nederland slechts weinigen werkzaam zijn. Eigenlijk wordt alleen aan die universiteiten waar tandheelkundig onderwijs gegeven wordt, enige aandacht geschonken aan de bestudering van ziekteprocessen in en om de mondholte.

Collega Van der Waal heeft in zijn oratie, uitgesproken bij de aanvaarding van zijn bijzonder hoogleraarschap, een geslaagde poging gedaan om het vakgebied te definiëren, achtereenvolgens aandacht schenkend aan historische aspecten, werkterrein, taken en het creëren van een opleiding tot oraal patholoog. Het zou te ver voeren om al deze facetten uitvoerig te bespreken; aan enkele zaken zal nader aandacht worden geschonken.

Volgens de pas benoemde hoogleraar omvat het werkterrein van een afdeling Orale Pathologie: gebit, tandvlees, mondslijmvlies en kaakbot alsook de grote speekselklieren. Zijn taak is de wetenschappelijke bestudering en de histo-pathologische diagnostiek van in deze structuren voorkomende aandoeningen. Collega Van der Waal noemt dan enkele voorbeelden van maligne aandoeningen, voorkomend in en om de mondholte, waarvan de bestudering door de mondpatholoog gewenst zou zijn. Vooral legt hij de nadruk op het plaveiselcelcarcinoom van het mondslijmvlies en de hiermee in verband gebrachte leukoplakie, de witte slijmvliesverandering die in 5% der gevallen zou overgaan in een carcinoom.

Het voor Nederland vaststellen van de incidentie van het plaveiselcelcarcinoom en het percentage leukoplakieën dat uiteindelijk overgaat in een maligniteit, is door het ontbreken van een verplichte registratie van maligne en premaligne aandoeningen niet mogelijk; iets dat collega Van der Waal ten zeerste betreurt. Hij benadrukt bovendien, in dit verband, de belangrijke taak die de tandarts-algemeen-practicus, heeft om ook patiënten met een volledige gebitsprothese van tijd tot tijd te onderzoeken op aanwezigheid van slijmvliesveranderingen.

Gezien het geconcentreerd zijn van de Orale Pathologie aan de universiteiten, is het

geven van onderwijs, naast de tevoren genoemde taken, een belangrijke functie van de mondpatholoog. Uiteraard geldt dit in de eerste plaats voor de a.s. tandartsen die gezien de hoeveelheid onderwijs die zij ontvangen in dit vakgebied, bij uitstek geschikt geacht kunnen worden om ziekelijke processen in de mondholte te onderkennen, maar ook noemt Van der Waal in dit verband de a.s. artsen die enige kennis van intra-oraal voorkomende afwijkingen dienen te bezitten, gezien het feit dat een groot deel der bevolking verstoken is van enige vorm van tandheelkundige zorg.

Vervolgens gaat Van der Waal dieper in op de taken van een afdeling Pathologie van de Mondholte in relatie met de andere klinische specialismen die in dit gebied werkzaam zijn. Hij benadrukt het belang van team-vorming bij de behandeling van patiënten met maligniteiten in de mondholte

en gaat in op de verhouding oraal-patholoog: algemeen-patholoog-anatoom. Om tussen beiden een goede samenwerking te waarborgen, is het ondergebracht zijn van de afdeling Orale Pathologie binnen het Pathologisch Instituut door hem als zeer vruchtbaar ervaren.

Ook vindt Van der Waal dat het de taak is van de oraal-patholoog ervaring op te doen in klinische en röntgenologische aspecten van aandoeningen in de mondholte; zelfs moet hij zelfstandig biopsieën kunnen verrichten en hiervoor moet in de opleiding ruimte aanwezig zijn.

Ten laatste schetst Van der Waal dan de door hem gewenst geachte ontwikkeling van de Orale Pathologie; hierin kent hij een belangrijke rol toe aan de in ons land werkzame Commissie voor Kaaktumoren en aanverwante afwijkingen. Bovendien ont-

wikkelt hij gedachten over de scholing van de tandarts tot oraal-patholoog: een opleidingsduur van vier jaar; de eerste twee jaar algemene pathologische anatomie, één jaar histo-pathologie van aandoeningen in de mondholte en één jaar scholing in de klinische en röntgenologische aspecten van intra-orale ziekteprocessen.

Samenvattend kan vastgesteld worden dat in de rede van Van der Waal een kort en toch vrijwel volledig beeld van het vakgebied Pathologie van de Mondholte gegeven wordt, een vakgebied dat in ons land nog in een pril stadium verkeert. Maar een verdere ontwikkeling vindt plaats, niet in het minst dank zij collega Van der Waal en het is verheugend dat zijn verdiensten op dit gebied nu hun erkenning hebben gevonden in zijn benoeming tot hoogleraar.

P. J. Sloodweg

Excerpta odontologica

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:

A. C. Lamers, Rijksweg 217,
6582 AA Heumen.

Sectie III Conserverende tandheelkunde

1509. Is radiographic examination a reliable method of detecting caries under old restorations?

A. G. Podshadley, C. E. Gullet. J Am Dent Assoc 99:603, 1979.

Wanneer een element eenmaal van een kroon moet worden voorzien, is de toestand meestal zó, dat al een vrij uitgebreide restauratie aanwezig is. De auteurs snijden in verband hiermee een oud probleem aan, nl. of zo'n restauratie nog kan worden benut als onderbouw voor deze kroon, vooropgesteld natuurlijk dat klinisch noch röntgenografisch cariës valt te constateren. Men beoogt daarmee de patiënt de kosten van een nieuwe onderbouw te besparen; bovendien maakt de veelal grote uitbreiding van de oude restauratie het in veel gevallen moeilijk, deze te verwijderen zonder de pulpa overmatig te irriteren of zelfs te exponeren.

De auteurs zijn het met die opvatting echter niet eens: zij beschouwen een zodanig gebruik van de oude restauratie als een constructie op drijfzand. Want al zal klinisch, resp. röntgenografisch onderzoek in de praktijk vaak niet aanstonds cariës aan het licht brengen, dit betekent nog niet dat er geen cariës is, hetzij aan een moeilijk toe-

gankelijke rand, hetzij op de bodem. Bovendien is het volgens hen dikwijls nodig, voor het best mogelijke houvast van de onderbouw, gebruik te maken van retentiestiftjes: de indicatie daartoe kan pas zuiver worden gesteld als al het oude materiaal is verwijderd.

Aanvankelijk berustte deze opvatting alleen op klinische ervaring; de kans op secundaire cariës is, vooral op verborgen plaatsen, nu eenmaal altijd groot en ook is nooit met zekerheid te zeggen of bij het aanbrengen van de oude restauratie al niet enig carieus tandbeen op de bodem was achtergebleven. Een onderzoek in het Tandheelkundig Instituut van de universiteit te Louisville kon de juistheid van deze opvatting slechts bevestigen. Van 100 elementen, die klinisch zowel als röntgenografisch als cariësvrij waren geregistreerd, werden in de loop van 1½ jaar zulke oude restauraties verwijderd. Bij 87 daarvan werd cariës in verschillende uitbreidingen gevonden, bij 42 weliswaar in lichte mate, maar toch met enige verweking, dus voorbij het stadium van een oppervlakkige ont-kalking.

De bovenvermelde motivering tot behoud van deze oude restauraties achten de auteurs dan ook niet steekhoudend. Voor de meerdere kosten heeft men de grotere zekerheid van een duurzame onderbouw, expositie van de pulpa kan met een adequate techniek bijna steeds worden voorkomen en bovendien kan pulpa-irritatie voldoende worden gecompenseerd door aanwending van een passende onderlaag.

Uit het onderzoek bleek tevens weer eens de ontoereikendheid van de röntgenfoto

ter verificatie van het bestaan van cariës naast of onder oude (meestal metalen) restauraties. Begrijpelijk, gezien de nauwelijks aanwezige mogelijkheid tot differentiatie in het schaduwbeeld.

Visser - Brummen

1510. Comparison of Dycal and formocresol pulpotomies in young permanent teeth in monkeys.

R. L. Armstrong, S. S. Patterson, A. H. Kafrawy e.a. Oral Surg 48:160, 1979.

De formocresol-pulpotomie, een behandelingsmethode van melkelementen met ontstoken pulpa waarbij men na amputatie van de kroonpulpa formocresol laat inwerken op de wortelpulpa, is nog steeds onderwerp van onderzoek (zie Sectie III, nr. 1471 en 1472, mei 1979). De methode heeft blijkbaar haar nut in de praktijk bewezen en de gedachte om ook blijvende elementen op deze wijze te behandelen ligt voor de hand.

In dit onderzoek werd de formocresol-pulpotomie uitgevoerd bij blijvende elementen met onvolgroeide wortel en de resultaten werden vergeleken met die van een vitaal-amputatie met een calciumhydroxydepreparaat (Dycal). Bij een drietal apen werd van 20 elementen de pulpakamer geopend, de kroonpulpa verwijderd en gedurende 5 minuten een met formocresol bevochtigde wattentampon op de kanaalingen geapliceerd. Vervolgens werd de pulpakamer opgevuld met zinkoxyde-eu-